

SUHF:s inspel till den kommande forskningspolitiska propositionen

Sammanfattande förslag på förändringar som SUHF identifierat att regeringen behöver beakta vid utformningen av den kommande forsknings- och innovationspolitiska propositionen.

- Stärk den akademiska friheten genom grundlagsskydd
- Öka statens investering i forskning som andel av BNP till 1,2%
- Ökade basanslag för vetenskaplig och konstnärlig forskning som andel av den totala forskningsfinansieringen
- Slopa kraven på medfinansiering från statliga forskningsfinansiärer
- Stärkt, långsiktig finansiering och en skarp prioritering av nationell forskningsinfrastruktur
- Generell höjning av ersättningsnivåer för högre utbildning inom alla utbildningsområden
- Prioritera excellent forskning i EU:s kommande ramprogram

Högskolelandskapet, rollfördelning och excellensbegreppet

Det svenska högskolesystemet har över det senaste dryga halvsekle utvecklats från att på 1960-talet ha innefattat ett mindre antal bredduniversitet samt några specialiserade högskolor med fokus på medicin, teknik och lantbruk, till dagens omfattande system av universitet och högskolor som representerar såväl bredd som specialisering och är geografiskt spridda i hela landet. Staten är huvudman för 31 av dagens lärosäten och övriga bedriver sin verksamhet som enskilda utbildningsanordnare.

Den dominerande uppgiften vid landets lärosäten är utan tvekan högre utbildning. Höstterminen 2022 fanns 372 000 studenter vid högskolan.¹ Dimensioneringen av utbildningsplatserna följer i stort studenternas efterfrågan. De stora volymerna av studenter återfinns inom utbildningsprogram med tydlig koppling mot samhällets behov, yrkesutbildningar för lärare, sjuksköterskor, socionomer, ingenjörer etc. Inom dessa områden har regeringar under senare år skjutit till medel för att öka antalet utbildningsplatser, något som inte alltid rimmar med studenternas efterfrågan. Samtidigt behöver lärosätena för såväl samhällets behov som för den egna kompetensförsörjningen upprätthålla en bredd inom utbildningsutbudet. Dagens krav på en relativt snabb omställning på arbetsmarknaden, mycket framdriven av krav på ökad hållbarhet och en grön omställning, men också utifrån den tekniska utvecklingen inom digitalisering i allmänhet och inom artificiell intelligens i

¹ UKÄs årsrapport 2023

synnerhet, visar på behov av kompetensutveckling och kompetensförsörjning som universitet och högskolor också behöver kunna hantera.

Regeringens ambition är att svensk forskning och Sveriges lärosäten ska vara konkurrenskraftiga på den internationella arenan och skriver i sin inbjudan till inspel till den kommande forskningspropositionen att "en tydlig inriktning mot excellens krävs" för att detta ska uppnås. Vad är då excellens, och vad ligger i excellensbegreppet? Excellent forskning kan beskrivas som forskning vars resultat leder till någon form av impact. Exempelvis forskningsresultat av genombrottskaraktär som används av andra forskare och därmed förnyar och utvecklar det vetenskapliga fältet, eller forskningsresultat som är direkt tillämpbara och kommer samhället eller näringslivet till nytta. Excellens innebär också att en viss forskning eller vissa forskningsresultat måste vara "bättre" relativt några andra. Det är ofta här som excellens för enkelhetens skull mäts i form av att beakta någon eller några indikatorer såsom högciterade artiklar eller om forskarna bakom resultaten erhållit större externa bidrag för sin forskning. Det sättet att mäta excellens på kommer troligen att förändras i takt med att frågan om meritvärdering av forskning och forskare ändras och breddas, en process som sker globalt genom olika initiativ, exempelvis DORA och CoARA.² Oavsett hur excellens definieras så är forskningens och den högre utbildningens kvalitet en kärnfråga för lärosätena och hög kvalitet står i fokus för all verksamhet.

Frågan är på vilket sätt det kan stimuleras så att den forskning som bedrivs i Sverige får ett ökat globalt genomslag? Gäller det inom alla områden eller finns det områden där svensk forskning kan och ska vara internationellt ledande? Vilka är i så fall dessa områden? Ska, eller kanske bättre uttryckt, *kan*, alla Sveriges lärosäten vara internationellt ledande inom något forskningsområde? Svenska lärosäten bidrar idag i olika omfattning till internationell kunskapsutveckling, utbildningsanknytning och samverkan. Olika lärosäten och miljöer har därmed olika relativa fördelar. Ett framgångsrecept för att på systemnivå sammantaget uppnå större excellens är att i högre grad stimulera samverkan mellan forskare på nationell och internationell nivå. Andelen samproducerade publikationer med nätverk av forskare från olika lärosäten har under senare år ökat stort. På det sättet bidrar lärosätena till både internationell kunskapsutveckling och skapar en utbredd nationell förmåga att tillvarata forskningsresultat och tillämpa forskningsmetoder för att möta samhällets utmaningar.

Om regeringens ambition är att utveckla svensk forskning med "en tydlig inriktning mot excellens" behöver rätt villkor för detta tillskapas. Det handlar om att ge lärosätena förutsättningar för att skapa långsiktiga strategier innehållande tydliga prioriteringar, resurser för att skapa kritiska forskningsmiljöer med tillgång till ändamålsenlig forskningsinfrastruktur, goda samarbetsmöjligheter inom och utanför akademien, samt möjligheter att genomföra strategiska rekryteringar. De flesta av landets lärosäten har under de senaste två åren arbetat med detta inom ramen för den profilering som den tidigare regeringen aviserade, vilket lett till att många universitet och högskolor idag har ett antal utsedda vetenskapliga profilområden. Även om det föreslagna profileringssystemet hade klara brister i sin utformning, framförallt med avseende på den administrativa överbyggnad som krävts för att sjösätta systemet med utlysning och omfattande utvärdering, har den interna processen hos de lärosäten som arbetat med frågan varit konstruktiv och givande. Att lärosätena själva

² DORA: Declaration of research assessment; CoARA: Coalition for advancing research assessment.

väljer sina profilmråden är helt i linje med den institutionella autonomi. En ytterligare viktig aspekt att beakta för att skapa framstående forskningsmiljöer från vilka internationellt ledande forskning kan utvecklas är att inte styra mot för smala forskningsområden eller akuta utmaningar. Den nyfikenhetsdrivna grundforskningen har genom alla tider utgjort den bas från vilken samhällsnyttiga upptäckter gjorts. Ett mycket tydligt och aktuellt exempel kan hämtas från Covid-19 pandemin. Genom att nyttja metoder och nya tekniker direkt hämtade från de senaste 20 årens grundforskning (gensekvensering, mRNA, virala vektorer) lyckades forskare att ta fram vaccin mot SARS-CoV-2-viruset på rekordtid. En bred forskningsbas skapar möjligheter för banbrytande upptäckter, gör det enkelt att gå över gränser och på så sätt förnya forskningen, att hitta och utveckla nya områden. På lärosätetsnivå handlar det mycket om att skapa en god forskningskultur inom alla ämnesområden där starka forskningsmiljöer kan utvecklas och forskare kan mötas över de traditionella ämnesgränserna.

För att rätt förutsättningar ska kunna ges är det viktigt att vara medveten om vilka utmaningar som idag existerar. Svensk forskning bedrivs huvudsakligen vid universitet och högskolor samt inom det privata näringslivet. I lärosätets uppdrag ingår förutom forskning också högre utbildning vilket som anges ovan är huvudverksamheten för den absoluta majoriteten av landets universitet och högskolor. Det finns en absolut styrka i att knyta forskning och högre utbildning till varandra, då forskningen stärker utbildningen och vice versa, samt att studenter på framförallt avancerad nivå har en närhet till och ofta ingår i starka forskningsmiljöer som en del av deras utbildning. Kompetensförsörjning inom både högre utbildning och forskning är en förutsättning för att skapa starka akademiska miljöer.

En annan mycket viktig komponent och förutsättning för många forskningsområden är tillgång till adekvata forskningsinfrastrukturer. Behoven kan täckas av såväl lokala som regionala infrastrukturer, men många gånger krävs tillgång till nationella eller internationella anläggningar. Oavsett så krävs det ofta omfattande investeringar i olika forskningsinfrastrukturer från lärosätets och externa finansiärs sida.

Extern finansiering krävs i allmänhet för att idag överhuvudtaget kunna genomföra någon form av forskning. Lärosätets basanslag för forskning används huvudsakligen till finansiering av personal, infrastruktur och till medfinansiering av externa bidrag, och räcker helt enkelt inte till för att också finansiera specifika forskningsprojekt.

Oavsett geografiskt läge i landet är samtliga lärosäten verksamma på flera områden och i olika kontexter, internationellt, nationellt, regionalt och lokalt. Förväntningar och krav från avnämaren skiljer sig åt beroende på inom vilken av dessa arenor som avnämarna befinner sig i. Den komplexitet som detta medför är något som måste hanteras, men som det inte alltid finns förståelse för vare sig utanför eller inom högskolan. Såväl stora som mindre lärosäten fyller alla en funktion i sin speciella kontext, och för att själva kunna utvecklas, och därmed bidra till Sveriges utveckling specificeras nedan ett antal områden som behöver beaktas.

Stärk den akademiska friheten

- Stärk den akademiska friheten genom grundlagsskydd

I en tid då kunskapsresistens gör sig gällande även bland ledande beslutsfattare på olika håll i världen har lärosätena ett särskilt viktigt uppdrag. De måste, inom såväl forskning som högre utbildning, vara autonoma och garanteras akademisk frihet, för att kunna svara upp mot samhällets behov av kunskapsförsörjning. Akademisk frihet är en förutsättning för att lärosäten ska kunna utföra sina uppdrag med kvalitet och trovärdighet. Akademisk frihet består av många olika delar som tillsammans skapar själva grundvalen för universitet och högskolor. Kärnan i den akademiska friheten omfattar såväl forskning som högre utbildning och lärosätenas institutionella autonomi är en viktig förutsättning. Universitet och högskolors autonomi har som syfte att säkerställa att forskningen och den högre utbildningen kan vara fri från otillbörlig styrning och fritt generera och sprida kunskap.

Fri akademi, fria domstolar, fri press och fri konst är alla grundpelare i upprätthållandet av det öppna och demokratiska samhället samt värnandet av mänskliga rättigheter. Varken dagspolitik, intressegrupperingar eller trollfabriker ska styra vad som får forskas på eller undervisas om vid lärosätena. Universitet och högskolor håller emot populism, faktaresistens och konspirationsteorier samt fungerar som motkraft till förenklingar i samhällsdebatten. Akademisk frihet är därmed en angelägenhet för hela samhället.

SUHF anser att det krävs grundlagsskydd för den akademiska friheten. Vi välkomnar regeringens intention om att *"den akademiska friheten ska främjas och värnas för att bidra till ett öppet samhälle"*. Detta ansvar måste vila på samtliga aktörer i samhället, såväl lärosäten, det offentliga, näringslivet och inte minst politiken.

Akademisk frihet kräver ett akademiskt ansvar. Akademiskt ansvar handlar om att de som är involverade i akademisk verksamhet har en uppgift att säkerställa att deras arbete är vetenskapligt korrekt och etiskt hållbart. I det akademiska ansvaret ligger även lärosätenas relation till det omgivande samhället och ansvar att upprätthålla allmänhetens förtroende för akademisk forskning och högre utbildning. Universitet och högskolor har ett bakomliggande samhällskontrakt som bygger på ett ömsesidigt utbyte och en ömsesidig respekt. Sveriges universitet och högskolor är nationella men verkar på en global arena, i stark internationell samverkan, något som ytterligare stärkts under de senaste åren där 19 svenska lärosäten idag ingår i allianser inom European University Initiative. Lärosätenas grundläggande uppdrag är att skapa och förmedla ny kunskap, och samtidigt ständigt fördjupa reflektionen kring dess förutsättningar. Genom utveckling av nya områden för kunskapsbildning, i kombination med aktiva omvärldskontakter och förståelse av den egna rollen i det vidare kunskapssystemet, tar universitet och högskolor ett unikt ansvar för en god samhällsutveckling. Däri ingår fri grundforskning och utmaningsdriven, innovativ forskning men också en vidareutveckling av vilka samhällsutmaningar som är mest angelägna och hur de bäst kan mötas.

Finansiering av forskning

- Öka statens investering i forskning som andel av BNP till 1,2%
- Ökade basanslag för vetenskaplig och konstnärlig forskning som andel av den totala forskningsfinansieringen
- Slopa kraven på medfinansiering från statliga forskningsfinansiärer

Forskning blir allt viktigare och ny kunskap behöver tas fram för att möta såväl samhällsutmaningar som det nya geopolitiska läge som idag råder. Det är avancerad kunskap och kompetens på bred front som avgör Sveriges konkurrenskraft, välstånd, och internationellt inflytande. Statens satsning på forskning har under senare år legat klart under 1% av BNP (0,8% 2022). SUHF anser att det är av yttersta vikt att regeringen ökar statens investering i forskning som andel av BNP till minst 1,2%. För att Sverige fortsatt ska vara ett ledande forsknings- och innovationsland och hävda sig i konkurrensen när många andra länder gör mycket kraftfulla satsningar på forskning och innovation krävs att även Sveriges FoU-investeringar stärks väsentligt från dagens ca 0,8 procent av BNP till att ligga på samma nivå eller högre än de framgångsrika länder som investerar mest. Statens satsningar på FoU bör på sikt motsvara minst 1,2 procent av BNP och Sveriges totala FoU-investeringar bör på sikt motsvara minst 4 procent av BNP.

Av det totala statliga anslaget för FoU under 2023 går 46 procent till landets lärosäten. Det är en minskning jämfört med tidigare år och den lägsta andelen sedan 2011.³ Svenska lärosäten och forskare är i mycket hög grad beroende av externa bidrag för att kunna bedriva forskning då det statliga basanslaget för forskning inte räcker till för att finansiera själva forskningen. Balansen mellan statliga basanslag och externa bidrag är tydligt förskjuten mot de sistnämnda. En jämförelse med andra framgångsrika forskningsnationer som Schweiz, Nederländerna och Danmark ger att balansen mellan basanslag och externa bidrag är den omvända, dvs lärosätena har en större andel basanslag. Det lyfts ofta fram att konkurrensutsatta ansökningsförfaranden om externa bidrag är kvalitetshöjande, men sett till hur svensk forskning utvecklats under de senaste åren jämfört med resten av världen kan detta ifrågasättas. Stärkta basresurser krävs för att säkra lärosätenas grundläggande och långsiktiga ansvar vad gäller såväl infrastruktur som rekrytering och finansiering av karriär- och tillsvidareanställningar, och därmed även i dimensioneringen av det antal lärare och forskare som är verksamma vid lärosätena. Högre basanslag möjliggör miljöbyggande, prioritering och profilering, en förutsättning för att uppnå excellens. Dagens balans mellan basfinansiering och konkurrensutsatta medel, kombinerat med krav på sam- och medfinansiering från vissa finansiärer som binder upp stora delar av basanslaget, leder till att strategiska beslut flyttas till aktörer utanför lärosätena. En hög andel extern finansiering innebär en hög grad av styrning av de frågor som forskningen ägnas åt, en stor andel extern finansiering innebär därmed större risk för politisering av forskningen. Genom ökade basanslag kan den akademiska friheten stärkas – forskare kan i större utsträckning välja metoder och frågor själva. En hög andel extern finansiering innebär också att stora resurser sammantaget läggs på forskningsadministration; att utforma och kommunicera utlysningar, att skriva och bedöma ansökningar, att följa upp resultat, osv. Det är resurser som i större omfattning kunde användas till forskning.

³ <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/utbildning-och-forskning/forskning/statliga-anslag-till-forskning-och-utveckling/pong/statistiknyhet/statliga-anslag-till-forskning-och-utveckling-2023/>

Ökade basanslag för forskning, en flexibilitet för hur anslagen för forskning respektive högre utbildning kan nyttjas, samt en bättre balans mellan basanslag och externa bidrag skulle bidra till att de utmaningar som lyfts ovan markant minskar. SUHF har under många år pekat på behovet av ökade basresurser för forskning och att medfinansieringskraven från statliga finansierare begränsas, det är hög tid att genomföra det nu.

Forskningsinfrastruktur

- Stärkt, långsiktig finansiering och en skarpare prioritering av nationell forskningsinfrastruktur
- Samordna nationell e-forskningsinfrastruktur inom en organisation
- Finansiering av MAX IV direkt från statsbudgeten

Sverige har genom unik tillgång till sjukvårds- och samhällsdata samt genom gjorda investeringar i storskaliga forskningsinfrastrukturer, som ESS, MAX IV, NAISS och SciLifeLab, nu utomordentliga förutsättningar för excellent forskning, utbildning, utveckling och innovation i en internationell kontext. Dagens nationella forskningsinfrastrukturer, som oftast drivs genom samverkan mellan flera lärosäten, är mycket centrala för forskningens kvalitet och utveckling.

SUHF föreslår en stärkt, långsiktig finansiering och en skarpare prioritering av nationell forskningsinfrastruktur understött av ett utökat handlingsutrymme och ansvarsmässiga förutsättningar för finansierare och lärosäten. Forskningsinfrastrukturer kräver betydande finansiella resurser och för att säkerställa optimal resursanvändning krävs ett utvecklat system för utvärdering som driver kvalitet. Utvärderingen kan utgöra underlag för både utveckling och avveckling av forskningsinfrastruktur. Olika initiativ ska prioriteras utifrån forskningens behov men också ställas mot varandra. Med ett utvecklat system för utvärderingar kan dessa över tid öka i betydelse visavi frekventa ansökningsförfaranden. Vidare föreslår SUHF att statliga forskningsfinansierare ges bemyndigande för längre finansieringsperioder och ökade möjligheter till periodisering för att kunna hantera variationer i kostnader som uppkommer över tid.

Svenska forskare måste få tillgång till de bästa forskningsinfrastrukturerna oberoende av värdland och Sverige ska vara en viktig aktör i det internationella forskningsinfrastrukturlandskapet. Staten behöver ta ett ansvar för de valutarisker som är förenat med Sveriges deltagande i internationella infrastrukturer. Finansieringen av Sveriges värdskap för EuroHPC måste säkras genom att medel tillskjuts direkt från statsbudgeten. Deltagande i internationella forskningsinfrastrukturer får aldrig ske på bekostnad av utveckling av nationell infrastruktur och måste alltid föregås av en dialog med sektorn.

För att få god utväxling på satsade resurser och en ökad professionalism i driften av forskningsinfrastruktur krävs ökat handlingsutrymme. För att effektivt driva forskningsinfrastruktur behöver lärosätena ges möjligheter att exempelvis självständigt kunna ingå vissa avtal.

I enlighet med SUHF:s remissvar på den statliga offentliga utredningen "Stärkt fokus på framtidens forskningsinfrastruktur" (SOU 2021:65) anser vi att förslaget om en gemensam

organisation/myndighet för e-infrastruktur för forskning bör implementeras skyndsamt för att ta tillvara Sveriges möjligheter inom forskning och utveckling. Organisationen bör vara oberoende av forskningsfinansiär men nära forskningens utövare. Detta är särskilt angeläget för känsliga data.

SUHF anser att dagens uppdelning av relevant e-infrastruktur på ett stort antal aktörer är ineffektiv och innebär att den enorma resurs Sverige här genererar av data inte optimalt kan utnyttjas för forskning, samtidigt som Sveriges förmåga att agera och samarbeta internationellt inom detta i betydelse och omfattning snabbt växande område försvåras. Det finns också ett stort behov av en nationell infrastruktur för delning och federerad analys av känsliga data som kan tas om hand inom den föreslagna organisationen. I ett grundligt arbete analyserade Vetenskapsrådet och SUHF problemen och presenterade 2020 ett gemensamt inriktningsdokument där det konstaterades att den för forskningen relevanta e-infrastrukturen måste integreras i en enhetlig organisation som tar till vara de möjligheter Sverige har som forskningsnation och som bidrar till att göra forskningsdata öppet tillgängliga.

Vidare föreslår SUHF att driften av MAX IV finansieras direkt från statsbudgeten. För att industrin ska vara globalt konkurrenskraftig och tillsammans med andra aktörer kunna leda den gröna och digitala omställningen behöver det bli lättare för nya lösningar att gå från labb till marknad där de storskaliga anläggningarna, till exempel ESS och MAX IV, också behöver breddas till nya forskningsområden, forskare och grupperingar utanför akademien. MAX IV måste ges finansiell möjlighet till teknisk utveckling för att fortsatt befinna sig i den internationella frontlinjen och under lång tid kunna leverera för forskning vid lärosäten och till industrin. Oaktat betydelsen av MAX IV måste man komma ihåg att forskningsinfrastrukturen är relevant enbart för en begränsad del av svensk forskning och därför inte får tillåtas tränga ut lika prioriterade behov av forskningsinfrastruktur inom andra områden.

Den högre utbildningens betydelse för forskning och innovation

- Generell höjning av ersättningsnivåer för högre utbildning inom alla utbildningsområden

Forskning, innovation och högre utbildning går hand i hand, övergången dem emellan är sömlös. Ska Sverige bibehålla sin position som världsledande inom innovationsområdet behöver hela kedjan från student till innovatör stärkas. Det kanske viktigaste bidraget från landets lärosäten är utbildning av studenter, vilket förser samhället med kompetens inom såväl offentlig sektor som i det privata näringslivet. Många av de innovativa idéer, nya produkter och tjänster som kommer fram via lärosätenas innovationsstödande system är sprungna direkt från studenter, eller studenter som valt en forskarbana inom akademien.

Enligt SULF:s beräkningar har en stark urholkning av ersättningsbeloppen för högre utbildning skett i reella termer sedan mitten av 1990-talet, mycket beroende på produktivitetsavdraget. Urholkning har lett till betydande kvalitetsförsämringar, bland annat på grund av minskade resurser för lärarledd undervisning. Regeringen har nyligen aviserat en mindre höjning av ersättningsbeloppen för naturvetenskap och teknik, men SUHF anser att

en generell höjning för samtliga utbildningsområden behövs för att återställa lärosätenas förmåga att bedriva högre utbildning av högsta vetenskaplig kvalitet och som bidrar till att Sverige förblir en ledande kunskapsnation.

Styr- och resursutredningen föreslog i sitt betänkande en samlad högskoleproposition som omfattar universitet och högskolors hela verksamhet, något som SUHF bejakade i sitt remissvar till utredningen. Att forskning och högre utbildning hör samman betyder också att forskningsanknytningen av utbildningarna behöver vässas. Ett reellt problem på utbildningssidan som har nära samband med forskningen är den stora ökningen av utbildningsplatser inom professionsutbildningarna, exempelvis lärar- och vårdutbildningar, som inte i någon högre utsträckning kopplats till en förstärkning på forskningsidan. Det är nödvändigt att säkra forskningsbaseringen av våra utbildningar, liksom att säkra utbildningsanknytningen inom forskningen. Även den verksamhetsförlagda utbildningen är i sammanhanget av stor betydelse. Utbyggnaden av utbildningsplatser har gjorts för att säkra samhällets kompetensbehov. Tyvärr rimmar utbyggnaden i många fall sämre med studenternas efterfrågan och vi ser att flertalet professionsutbildningar har tomma utbildningsplatser vilket leder till att lärosätena har svårt att ekonomiskt motivera att ge alla utbildningar. Här kan vi konstatera att en ökad samverkan lärosäten emellan om specifika utbildningar vore hälsosamt, men dagens myndighetsstruktur komplicerar den typen av samverkan.

De stora behov vi ser på arbetsmarknaden av viktiga professionsutbildningar – lärare, sjuksköterskor med flera – måste gå hand i hand med en utvecklad forskning inom dessa områden. Långsiktighet i politiken är A och O för forskning och högre utbildning, det gäller inte minst forskningsanknytningen av professionsutbildningarna. ULF-verksamheten visar att detta är ett framgångsrikt sätt att stärka forskning om skolan, och därmed en möjlighet till en sådan långsiktigt hållbar nationell lösning. ULF har permanentats efter fem års försöksverksamhet med dokumenterat goda resultat (Prop 2020/21:60). Idag deltar samtliga lärosäten med lärarutbildningar och drygt 200 skolhuvudmän i verksamheten. ULF skapar genom sin infrastruktur och sina överskridande miljöer förutsättningar för progression och långsiktig utveckling inom båda verksamheterna. SUHF och Ifous (de tre skolhuvudmannorganisationerna) har gemensamt utarbetat ett nationellt avtal för att skapa likvärdighet i hela landet vad gäller möjligheterna att medverka till och delta i praktikinära forskning i samverkan. Avtalet innebär att lärosäten och skolhuvudmän gemensamt ansvarar för genomförandet av praktikinära forskning i samverkan som bidrar till att skapa ömsesidigt mervärde för bådadas uppdrag genom att ny kunskap genereras, sprids och tillgängliggörs. SUHF vill understryka vikten av att fortsätta att utveckla det långsiktiga och välorganiserade arbete som utförs av lärosäten och skolhuvudmän inom ULF genom att avsätta medel till verksamheten i linje med vad som anges i det inlämnade avtalsförslaget.

Den fria konsten och kulturen är basen för demokratin. Kulturen har även en stor betydelse för samhällsekonomin, inte minst den svenska musikexporten. Den konstnärliga forskningen har till syfte att utveckla kunskap som är till nytta både för utvecklingen inom konsten och för samhället i stort. Konstnären forskar med den konstnärliga processen som metod, ofta i kombination med andra metoder, utifrån frågeställningar relevanta för utvecklingen av verket, fältet och/eller processen. Liksom konsten är den konstnärliga forskningen en central del i det demokratiska samtalet genom att debattera, ifrågasätta och gestalta komplexa

frågor. Det är av stor vikt att den konstnärliga forskningen får ökade resurser för att fortsatt kunna bidra till hela samhällets utveckling. De konstnärliga högskolornas låga basanslag för forskning medför svårigheter för dessa lärosätens forskare att ansöka om stora forskningsbidrag då resurserna för medfinansiering inte räcker till. De har också begränsade möjligheter att söka medel för infrastruktur.

Kompetensförsörjningen för hela samhällets behov genom högre utbildning vilande på vetenskaplig grund är ett av lärosätenas viktigaste uppdrag. Det livslånga lärandet, oavsett om det riktas mot yngre studenter eller yrkesverksamma med behov av kompetensutveckling, är ett medel för att hantera globaliseringens risker och samhällets behov av snabb omställning mot digitalisering och hållbarhet. Både livslångt lärande och kompetensförsörjning generellt förutsätter en nära koppling till forskningen; det är lärosätenas självklara ansvar att både skapa och förmedla forskningsbaserad kunskap. De länder som idag har en särskild fort- och vidareutbildningsdel i sitt utbildningssystem är ytterst oflexibla, medan vi i Sverige har en unik flexibilitet med ett stort antal fristående kurser tillgängliga i systemet. Finansieringen av det livslånga lärandet är en fråga i sig, och SUHF vill betona att det inte är önskvärt med särskilda, riktade medel öronmärkta för ändamålet. Däremot skulle en annan viktning mellan HST och HPR i enlighet med förslagen i Styr och resursutredningen vara ytterst motiverad.

Rollfördelning mellan lärosäten och andra aktörer

Universitet och högskolor har, och vill axla, ett grundläggande ansvar vad gäller rekrytering och finansiering av karriär- och tillsvidareanställningar, och därmed även i dimensioneringen av det antal lärare och forskare som är verksamma vid lärosätena. I dialogen med de externa finansierarna handlar det därför om rollfördelningen, dvs vem som gör vad. Lärosätena bör i normalfallet via basanslaget stå för finansieringen av tillsvidareanställningar, och externa medel bör huvudsakligen användas till ett mer begränsat antal tidsbegränsade anställningar, samt för projektrelaterade kostnader för tillsvidareanställda. Alltför stora externa bidrag till tidsbegränsade anställningar skapar dock en risk för att lärosätena omvandlas till "forskarhotell", där mer resurser växlas ut i större verksamhetsvolym utan nödvändig kvalitetsökning.

Arbetet med omställningen till öppen vetenskap har under det svenska ordförandeskapet i EU kraftigt prioriterats av regeringen, såväl genom rådslutsatserna som i Lundadeklarationen. Arbetet bedrivs idag, i linje med vad som förutskickats i tidigare forskningspolitiska propositioner, i nära samverkan mellan KB, forskningsfinansierarna och lärosätena. Transparens och kvalitet är viktiga ledord i detta arbete.

En partssammansatt grupp, bestående av företrädare för Vetenskapsrådet, Formas, Forte och VINNOVA samt för SUHF/Bibsamkonsortiet har under de senaste åren genomfört ett gemensamt arbete för en översyn av betalningsströmmarna i övergången till öppen vetenskap, som nu resulterat i ett principbeslut om en modell för samfinansiering av avtal med förlag med öppen tillgång. Samtidigt tillsatte SUHF en arbetsgrupp "Bortom transformativa avtal" som nu lämnat sin slutrapport, och som pekar ut möjliga vägar framåt för att tillse att de transformativa avtalen med de vetenskapliga förlagen, som innefattar betalning för såväl läsning som publicering, inte permanentas. Här krävs, i linje med rådslutsatserna, fortsatt tydligt politiskt stöd, med lyhördhet för forskningens behov.

Internationalisering

- Prioritera excellent forskning i EU:s kommande ramprogram
- Undanröj hinder för att svenska lärosäten ska kunna rekrytera de bästa studenterna och forskarna på den internationella marknaden

Sverige är ett litet land med en exportberoende ekonomi som bygger på hög innovationsgrad som i sin tur är beroende av tillgång till den senaste forskningen. Eftersom bara 1% av världens produktion av forskningsdata skapas i Sverige är internationella forskningssamarbeten en nödvändighet för landets fortsatta höga välstånd. Internationella samarbeten är också nödvändiga för att komma ifråga för viktiga forskningsbidrag från internationella finansiärer, exempelvis EU eller NIH.

Internationella samarbeten inom högre utbildning och forskning är både kvalitetshöjande och resursförstärkande, men har över tid blivit alltmer komplexa och problematiska att hantera. De kräver allt djupare bedömningar av forskningsetik och grad av akademisk frihet inom samarbetsprojekt, vilket bland annat belystes i den rapport om ansvarsfull internationalisering som STINT publicerade 2017. Allt oftare uppstår situationer där vi samarbetar med forskare i länder vars statliga eller andra värdegrunder skiljer sig från vår. Att fullständigt undvika sådana situationer skulle vara skadligt för demokratiutvecklingen i världen, Sveriges globala anseende och för våra internationella relationer. Det är angeläget för Sveriges långsiktiga anseende i världen att regeringen inte genom beslut förhindrar sådana forsknings- och utbildningssamarbeten, utan tvärtom gärna visar engagemang för samarbeten med den s.k. globala södern.

Forsknings- och utbildningssamarbeten inom Europa är mycket viktiga för svenska universitet och högskolor, dels genom den betydande finansiering svensk forskning och högre utbildning erhåller genom dessa, dels på grund av det snabba policyutvecklingsarbete som pågår och där Sveriges röst behöver förstärkas. Det är nödvändigt att identifiera nya mer snabbfotade sätt för Sveriges engagemang inom EU:s forsknings och utbildningsinitiativ, inte minst de europeiska universitetsallianser som idag engagerar nitton svenska lärosäten. Den förändringen måste initieras av regeringen.

SUHF anser att forskningsexcellens ska vara en grundläggande princip inom EU:s ramprogram. Sverige bör värna de instrument inom EU som skapar mest värde för svenska forskare och Sverige, och driva linjen att det är forskning av högsta kvalitet som ska prioriteras. Särskilt viktig är Pelare 1 (Excellent Science) i Horisont Europa och denna bör prioriteras att få en ökad andel av budgeten. Forsvar av denna pelare som en grundsten för excellensforskning i Europa bör vara högsta prioritet i förhandlingarna inför kommande ramprogram (FP10).

I en tid av ökade geopolitiska spänningar har också frågor om övergripande säkerhet, informationssäkerhet och forskning med dubbla användningsområden ställts på sin spets. Lärosätena har lagt, och kommer framgent att behöva göra så, vikt på exportkontroll av skyddsvärd kunskap. Det innebär att forskning som producerar sådan kunskap kan begränsas vad gäller formerna för internationella samarbeten och finansieringskällor. Inför anslutning till militäralliansen NATO ställs dess frågor på sin spets. Det finns ett skyndsamt behov av att

regeringen tydliggör de ytterligare förväntningar som uppstår så att sektorn kan identifiera bästa sätt att hantera dem i det svenska universitets- och högskolelandskapet.

Med ovanstående delvis motsägelsefulla hänsyn tagna i beaktande är det viktigt att understryka att regering och myndigheter i förordningar inte försvårar för lärosätena att utveckla en effektiv och högkvalificerad hantering av internationella samarbeten, som gör att säkerhetsrisker undanröjs, medan värdeskapande samarbeten inte försvåras.

Samtidigt finns ett brett och skriande behov av kompetensförsörjning till kunskapsintensiva branscher. Tillgången på högkvalificerad arbetskraft kommer att vara begränsande för den ekonomiska tillväxten. Det behovet kommer att vara svårt att tillgodose utan rekrytering från utlandet. En viktig rekryteringsbas är de internationella studenter som studerar på avancerad nivå och på forskarnivå, men även bland postdoktorala forskare finns många som skulle kunna komma den svenska arbetsmarknaden tillgodo. För att Sverige ska dra nytta av denna resurs finns behov av att arbetsmarknadens parter skapar tydligare plattformar för rekrytering och att regeringen målmedvetet och med högsta möjliga hastighet arbetar för en migrationslagstiftning som gör att Migrationsverket och universitets- och högskolesektorn tillsammans kan identifiera effektiva och snabba processer som tar hänsyn till både säkerhetsaspekter och näringslivets behov av kompetensförsörjning

Avslutning

I en föränderlig och globaliserad värld blir forskning och högre utbildning allt viktigare. En ständig utveckling av formerna krävs och SUHF vill betona att lärosätena i hela landet har ett gemensamt ansvar och gemensamma utmaningar vad gäller att axla de förändrade kraven. Vi är villiga att anta dessa utmaningar, som kräver god samverkan och dialog såväl med regeringen som lärosätena emellan, och mellan lärosäten och andra aktörer i samhället. Vi hoppas på gehör för ett sådant synsätt i den forskningspolitiska propositionen.

Utöver detta inspel hänvisar SUHF till inspel från våra medlemslärosäten.

För SUHF

Hans Adolfsson
Ordförande